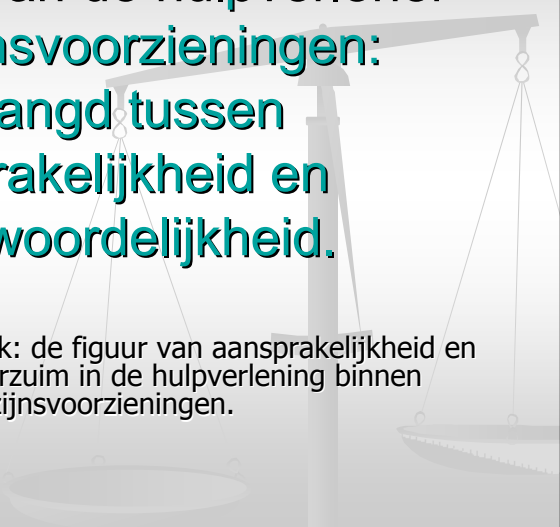

De positie van de hulpverlener in welzijnsvoorzieningen: geprangd tussen aansprakelijkheid en verantwoordelijkheid.

Deel I : Juridisch luik: de figuur van aansprakelijkheid en schuldig verzuim in de hulpverlening binnen welzijnsvoorzieningen.

Deel I: Juridisch luik

- **Verantwoordelijkheid** versus **aansprakelijkheid**:
aflijning begrippen.
 - **Vormen van aansprakelijkheid**:
 - **Burgerrechterlijke aansprakelijkheid**
 - **Contractuele** aansprakelijkheid
 - **Buitencontractuele** aansprakelijkheid
 - **Strafrechterlijke aansprakelijkheid**
-> rechtsfiguur schuldig hulpverzuim
 - **Slotbeschouwing**
-

Verantwoordelijkheid ↔ aansprakelijkheid

- Dagdagelijks taalgebruik versus juridische aflijning termen
- “Verantwoordelijkheid” → verhaalsubject
 - de *persoon* die een fout begaat
 - het subject dat ter verantwoording geroepen wordt voor een daad
 - → **subjectieve ingesteltheid**
- “Aansprakelijkheid” → verhaalobject
 - het *vermogen* dat de gevolgen van die fout zal moeten dragen
 - aansprakelijk zijn = instaan met mijn persoon als persoon, mijn persoonlijke vrijheid, mijn persoonlijke rechten, mijn persoonlijk vermogen voor de vergoeding van de aangerichte schade.
 - → instaan voor de **gevolgen van een daad**
- Verantwoordelijkheid opnemen ≠ automatisch aansprakelijk zijn!
- Aansprakelijk gesteld worden ≠ automatisch verantwoordelijk zijn!

Basisvoorwaarden aansprakelijkheid

- Aansprakelijkheidsgrond of fout
- Schade
- Oorzakelijk verband

Vormen van aansprakelijkheid

- **Burgerrechterlijke aansprakelijkheid**
 - **Contractuele aansprakelijkheid**
 - **Buitencontractuele aansprakelijkheid**
- **Strafrechterlijke aansprakelijkheid**
 - > rechtsfiguur schuldig hulpverzuim

Vormen van aansprakelijkheid

Soorten aansprakelijkheid	Burgerrechterlijke aansprakelijkheid		Strafrechterlijke aansprakelijkheid
	Contractuele	Buitencontractuele	
Betrokken partijen	Fysieke en/of rechtspersonen onderling Fysieke en/of rechtspersonen - overheid		Overheid – fysieke en/of rechtspersonen
Terminologie	Contractor/aannemer - contractant	Schadeverwekker - schadelijder	Dader – slachtoffer
<u>Basisvoorwaarden</u> 1. Aansprakelijkheidsgrond of foutbegrip	Niet naleven van de resultaatsverbintenis uit het contract/ overeenkomst tussen onderscheiden partijen	Onrechtmatige daad (cfr. BW art. 1382 e.v.) = overtreding van om het even welke wettelijke norm of van de zorgvuldigheidsnorm	Plegen van een misdrijf = een daad of handeling die als een overtreding van een bepaling in Wetboek van Strafrecht is omschreven
2. Schade	Krenking van een belang (zowel materieel als moreel)		Schade aan maatschappij – de Openbare Orde – het in opspraak brengen van de noodzakelijke samenlevingsnormen en waarden
3. Causaal verband fout-schade	Oorzakelijk verband fout – schade moet expliciet worden aangetoond!		automatisch

Vormen van aansprakelijkheid

Soorten aansprakelijkheid	Burgerrechterlijke aansprakelijkheid		Strafrechterlijke aansprakelijkheid
	Contractuele	Buitencontractuele	
<u>Aansprakelijkheid voor iemand anders</u>	Aansprakelijkheid voor de fout van iemand anders is mogelijk!		Men is alleen aansprakelijk voor de eigen fout!
<u>Resultaat van vordering</u>	Herstellen van de schade (meestal door betaling van een schadevergoeding)		-criminele straf (geldboete, bijzondere verbeurdverklaring, ontzetting uit bepaalde politieke en burgerlijke rechten, opsluiting/hechtenis), - correctionele gevangenisstraf - politiestraf
<u>Verzekeraarbaarheid schade</u>	JA		NEEN

Burgerrechterlijke aansprakelijkheid

- **Contractuele** aansprakelijkheid
- **Buitencontractuele** aansprakelijkheid

Burgerrechterlijke Contractuele aansprakelijkheid

- Vereist = contractuele relatie → rechtsgeldige **overeenkomst** met een of meerdere verbintenissen.
- **Art. 1146 – 1155 B.W.** → verplichting tot correcte uitvoering van een verbintenis uit een overeenkomst.
- Basisvoorwaarden :
 - aansprakelijkheidsgrond = niet nakomen van VERBINTENIS uit OVEREENKOMST/CONTRACT
 - schade = vooropgestelde RESULTAATSVERBINTENIS wordt niet bereikt.
 - Oorzakelijk verband tussen fout & schade

Burgerrechterlijke Contractuele aansprakelijkheid

- 2 essentiële voorwaarden voor rechtsgeldige overeenkomst:
 - **vrijwillige toestemming?**
 - vrijwilligheid? (cfr. gedwongen vs. vrijwillige hulpverlening).
 - wettelijke plicht tot contracteren i/d hulpverlening!
 - hulpverleningsplicht?
 - **handelingsbekwaamheid?**
- Statuut van verbintenis in hulpverlening?
 - resultaats- versus inspanningsverbintenis
 - 'protocol' i.p.v. 'overeenkomst'
- Conclusie: contractuele aansprakelijkheid in hulpverlening??

Burgerrechterlijke Buiten-contractuele aansprakelijkheid

→ **Basisvoorwaarden :**

- **fout = de ONRECHTMATIGE DAAD** (art. 1382 e.v. BW)
- **schade = KRENKING VAN EEN BELANG**
 - principe = alle schade moet vergoed worden!
 - schadevergoeding "naar billijkheid"!
- **oorzakelijk verband tussen fout & schade**
 - denkoefening rechter: fout wegdenken!
 - doorbreking: fout slachtoffer kan oorzakelijk verband doorbreken → % aansprakelijkheid slachtoffer!

Burgerrechterlijke Buiten-contractuele aansprakelijkheid

1. **Persoonlijke aansprakelijkheid**
2. **Aansprakelijkheid voor "iemand anders"**
3. **Overheidsaansprakelijkheid**

1. Persoonlijke aansprakelijkheid

■ Art. 1382 BW:

- "Elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden."

■ Art. 1383 BW:

- "Ieder is aansprakelijk niet alleen voor de schade welke hij door zijn daad, maar ook voor die welke hij door zijn nalatigheid of door zijn onvoorzichtigheid heeft veroorzaakt."

1. Persoonlijke aansprakelijkheid

■ Aansprakelijkheidsgrond of fout:

= toerekenbare onrechtmatige daad/handeling.

'***Onrechtmatige daad/handeling***'

- ofwel ***schending van een wettelijke norm***
 - overtreding bepaling wet, decreet, verordening, ...
 - inbreuk op geschreven regels, geboden of verboden.
 - Bv: snelheidsovertreding/schending beroepsgeheim/...
- ofwel ***schending van een zorgvuldigheidsplicht***
(rechtsfiguur: "goede huisvader-criterium"- "bonus pater familias")

1. Persoonlijke aansprakelijkheid

- Aansprakelijkheidsgrond of fout:
= toerekenbare onrechtmatige daad/handeling.

'Toerekenbaar'

- Onderscheidingsvermogen is vereist !
(= vermogen om de gevolgen van een daad te kunnen overzien).
→ kinderen en geestesgestoorden ≠ toerekenbaar!
- Uitzonderingen:
 - bepaalde rechtvaardigheidsgronden (overmacht-bevel overheid)
 - beperking tot bedrog, zware fout en herhaalde kleine fout!

1. Persoonlijke aansprakelijkheid

Beperking tot bedrog, zware fout en herhaaldelijk lichte fout!

- art. 18 Arbeidsovereenkomstenwet (3/7/1978),
- art. 2-3 Wet aansprakelijkheid Overheidspersoneel (10/2/2003),
- art. 5-6 Vrijwilligerswet (3/7/2005)

Personeelslid = enkel buitencontractueel persoonlijk aansprakelijk voor schade tijdens de uitvoering van zijn dienst ingeval van :

- Bedrog = opzettelijke fout = *bewuste en gewilde miskennis van een wettelijke norm of zorvuldigheidnorm*
- Zware fout = *onopzettelijke verwaarlozing van de meest elementaire voorzichtigheidsregels*
- Herhaaldelijke lichte fout = duiden op *gebrek aan beroepsernst*

Let wel: personeelslid → contractuele werknemers en overheidspersoneel
→ statutair overheidspersoneel
→ vrijwilligers
→ quid stagiaars? → schoolpolis
→ quid zelfstandige hulpverleners? → eigen BA-verzekering

2. Aansprakelijkheid voor "IEMAND ANDERS"

- Men is niet alleen burgerrechtelijk aansprakelijk voor de schade van de eigen onrechtmatige daad/fout. (art. 1384 BW), maar ook voor de schade :
 - van de daad van **personen voor wie men moet instaan:**
 - ouderlijke aansprakelijkheid → minderjarige kinderen,
 - leerkrachten → leerlingen/pupillen onder hun toezicht,
 - aansteller (werkgever) → aangestelde (werknemer)
 - aangericht door **dier** → eigenaar van dier (art. 1385 BW)
 - door instorting **gebouw** tgv verzuim onderhoud gebouw → eigenaar gebouw (art. 1386 BW)

2. Aansprakelijkheid voor "IEMAND ANDERS"

= aansprakelijkheid o.w.v. een **bepaalde hoedanigheid:**

"onderwijzeraansprakelijkheid"

- begeleiding met kennisoverdracht & toezichtsrelatie.
- enkel schade t.o.v. derden , niet t.o.v. schadeverwekker of begeleider.
- tegenbewijs = mogelijk!
(referentiecriterium="goede onderwijzer")!
- beperking persoonlijke aansprakelijkheid van de individuele onderwijzer/hulpverlener is van toepassing (bedrog,zwarte fout, herhaaldelijke licht fout)

2. Aansprakelijkheid voor "IEMAND ANDERS"

= aansprakelijkheid o.w.v. een **bepaalde hoedanigheid**:

"aansprakelijkheid van de verantwoordelijke voor de onrechtmatigheid van zijn ondergeschikte"

- band van ondergeschiktheid : aansteller – aangestelde
(aansteller = publiekrechtelijke of privaatrechtelijke rechtspersoon)
- tijdens de bediening of in verband daarmee (ruim)
- geen tegenbewijs mogelijk in hoofde van aansteller
- achterliggende idee:
 - aansteller is meer solvabel!
 - beperking aansprakelijkheid tot bedrog, zware fout, herhaaldelijke licht fout is hier niet van toepassing.

3. Overheidsaansprakelijkheid

- aansprakelijkheidsgrond/fout:
 - Overtreding van een specifieke norm
 - Overtreding van de zorgvuldigheidsnorm
 - "Redelijke" overheid
- schade
- oorzakelijk verband noodzakelijk.

Rechtsfiguur “goede huisvader”

1. FOUT ≠ steeds een inbreuk op geschreven regels, geboden of verboden.
2. FOUT is dikwijls een afweging gemaakt t.o.v. het **ZORGVULDIGHEIDSCRITERIUM**
→ GÉÉN FOUT wanneer een “normaal voorzichtig en redelijk hulpverlener in dezelfde omstandigheden op dezelfde wijze zou gehandeld hebben”
=
handelen als “goede huisvader”

Rechtsfiguur “goede huisvader”

3. **ZORGVULDIGHEIDSNORM** wordt geschonden als men zich niet gedraagt als :
 - ✓ een **voorzichtig** persoon =
zich de nadelige gevolgen van een daad redelijkerwijze proberen voor te stellen en als dusdanig handelend
 - ✓ een **zorgvuldig** persoon =
de nadelige gevolgen proberen te vermijden
 - ✓ die zich in **dezelfde omstandigheid** bevindt
 - enkel de externe omstandigheden zijn van belang
 - tijd, plaats, klimaat, status, opleiding, professionele kennis,
 - interne omstandigheden worden NIET in rekening gebracht
 - leeftijd, geslacht, temperament, karakter, intelligentie

Vormen van aansprakelijkheid

- **Burgerrechterlijke aansprakelijkheid**
 - **Contractuele** aansprakelijkheid
 - **Buitencontractuele** aansprakelijkheid
- **Strafrechterlijke aansprakelijkheid**
 - > rechtsfiguur schuldig hulpverzuim

Strafrechterlijke aansprakelijkheid

→ **Basisvoorwaarden :**

- **Fout** = **MISDRIJF** (→ Strafwetboek)
- **Schade** = SCHADE aan de MAATSCHAPPIJ
= SCHADE aan OPENBARE ORDE
= het in opspraak brengen van de noodzakelijke samenlevingsnormen.
- **oorzakelijk VERBAND** tussen fout & schade

Een misdrijf is per definitie een onrechtmatige daad (niet omgekeerd)!

Strafrechterlijke aansprakelijkheid

Stelling 1 : MISDRIJF = gedraging/daad die de strafwet schendt én waarop een straf is gesteld !

Stelling 2 : Een strafbaar gestelde gedraging kan zowel

- ✓ een positieve handeling zijn, die actief ingaat tegen een verbod óf
- ✓ een verzuim, zijnde het nalaten van het inachtnemen van een gebod.

Stelling 3 : Er kan alleen een misdrijf zijn wanneer de wet een straf stelt op een doen of laten !

Andere sancties of maatregelen, niet als straf gekenmerkt, kunnen een wetsovertreding niet tot een misdrijf maken.

Strafrechterlijke aansprakelijkheid

Stelling 4 : **MISDRIJF bestaat steeds uit een materieel én een moreel bestanddeel.**

Materieel bestanddeel

- Misdadige gedachte is niet strafbaar !
- Veruitwendiging van die gedachte = gedrag = strafbaar !
- "Geen moord zonder lijk"

Moreel bestanddeel

- Bewuste intentie om misdrijf te plegen of voorkoming ervan te verzuimen!
- onderscheid tussen 2 schuldvormen : opzet versus onachtzaamheid !
 - ✓ Opzettelijk misdrijf → dader heeft de gestelde handeling of de onthouding ervan gewild, evenals de gevolgen ervan.
 - ✓ Onopzettelijk misdrijf of misdrijf uit onachtzaamheid → dader heeft de daad of het verzuim ook gewild, maar niet de gevolgen ervan, al kon en moest hij ze voorzien.

Schuldig hulpverzuim

■ Art. 422 bis Strafwetboek

"(...) wordt gestraft hij die *verzuimt hulp te verlenen of te verschaffen* aan iemand die in *groot gevaar* verkeert, hetzij hij zelf dienst *toestand heeft vastgesteld*, hetzij die *toestand hem is beschreven* door diegenen die zijn hulp inroepen.

Voor het misdrijf schuldig hulpverzuim is vereist dat de verzuimer kon helpen *zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen*. Heeft de verzuimer niet persoonlijk het gevaar vastgesteld waarin de hulpbehoevende verkeerde, dan kan hij niet worden gestraft, indien hij op grond van de omstandigheden waarin hij werd verzocht te helpen, kon geloven dat het verzoek niet ernstig was of dat er gevaar aan verbonden was.

(...)"

Schuldig hulpverzuim

- 1961 : wetgever → rechtsfiguur van "schuldig verzuim" → SWB
- voordien:
 - géén algemene juridische verplichting om hulp te verlenen aan een persoon in nood!
 - uitsluitend een morele plicht! → individueel persoonlijk geweten!
 - gevolg: geen strafrechtelijke vervolging mogelijk!
- nu: SWB → gebod tot "verlenen van hulp van een persoon in nood"
 - Ruime interpretatie:
 - verplichting voor elke burger en ook voor rechtspersonen (let wel: art 5 SWB sluit bepaalde publiekrechtelijke rechtspersonen uit)
 - bescherming van "menselijk leven" en "fysieke integriteit",
 - maar ook: "psychische integriteit"

Schuldig hulpverzuim

- Essentiële bestanddelen misdrijf schuldig hulpverzuim
 - Materiële elementen
 - toestand van groot gevaar
 - verzuim hulp te verlenen of te verschaffen
 - Moreel element
 - kennis van gevaarstoestand
 - de bewuste wil om niet op te treden
 - Specifieke rechtvaardigheidsgrond
 - ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen

Schuldig hulpverzuim

- Materiële elementen
 - **Toestand van groot gevaar**
 - actuele bedreiging met de dood (levensgevaar) of met een ernstige aanslag op de fysieke of psychische integriteit van de persoon in nood,
 - WEL : feitelijk toestand van reëel of onmiddellijk dreigend gevaar!
NIET: schijnbaar of louter potentiëel gevaar!
 - AKTUEEL groot gevaar → op het ogenblik dat verzuimer met gevaar werd geconfronteerd (niet: een gevaar uit verleden).
 - Oorzaak gevaar doet niet ter zake!
 - 'objectieve' vaststelling moet mogelijk zijn!

Schuldig hulpverzuim

■ Materiële elementen

➤ **Hulpverzuim**

- niet verlenen (=zelf doen) of verschaffen van hulp (=beroep op derde)
 - geen absolute verplichting om zelf op te treden indien zelf hulp verlenen onmogelijk of ondoelmatig is,
 - maat van hulpverlening = subjectieve meting:
 - rekening houden met o.a. beroepsgeschiktheid en middelen van hulpverlener.
 - 'goede huisvader-criterium' speelt ook hier!
 - voor professionelen → drempelverlaging: 'criterium v/d beroepsfout'
 - daadwerkelijke hulp
 - een diagnose stellen of therapie voorschrijven is niet voldoende als daadwerkelijke hulp aan een persoon in groot gevaar!
- Resultaat van de hulp is zonder belang zolang men maar is opgetreden!

Schuldig hulpverzuim

■ Moreel element

➤ **Kennis van de gevaarstoestand**

- 'objectieve' vaststelling → rechtstreeks vaststelbaar of onrechtstreek (hulpgeroep/afleiding uit situatie of verhaal)
- twijfel → actieve informatieplicht!

➤ **Bewuste wil om niet op te treden**

- Opzettelijk verzuimmisdrijf → niet-handelen of de onthouding van hulp wordt bestraft!

Schuldig hulpverzuim

- misdrijf Schuldig hulpverzuim vereist het **gelijktijdig** vervuld zijn van alle essentiële elementen!!!
 - zware voorwaarden
 - oppassen voor overacting (mediaheisa?)
 - nuancering problematiek: enkel extreme situaties!
- specifieke rechtvaardigheidsgrond:
 - **Ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen**
 - minimale altruïstische ingesteldheid , geen heldenmoed!

Slotbeschouwingen

- Juridisch kader stelt gerust !
 - Contractuele BA → niet echt van toepassing!
 - Vrijwillige toestemming onder druk o.w.v.
 - hulpverleningsplicht?
 - hulpvrager is dikwijls gedwongen door omstandigheden om beroep te doen op hulpverlening (zorgregie – modulering van hulpverlening).
 - plicht tot contracteren (verblijfsovereenkomsten/ dienstverlenings-overeenkomsten/ handelingsplan/zorgplan)
 - Handlingsbekwaamheid merendeel cliënten is problematisch!
 - Specifiek statuut verbintenissen in hulpverleningscontext
 - Inspanningsverbintenissen

KANS OP AANSPRAKELIJKHEIDSTELLING: zeer klein!

Slotbeschouwingen

- Juridisch kader stelt gerust!
 - Buitencontractuele BA
 - Persoonlijke aansprakelijkheid individuele hulpverlener
 - Duidelijke beperking tot bedrog, zware fout en herhaalde lichte fout!
 - Afwentelbaar op BA-uitbating, zelfs voor lichtst mogelijk fout!
 - Aansprakelijkheid voor "iemand anders" als individuele hulpverlener
 - Toezichtaansprakelijkheid : beperking blijft geldig!
 - Afwentelbaar op BA-uitbating, zelfs voor lichtst mogelijk fout!
 - Verzekerbaar via BA uitbating werkgever/aansteller!
 - Strafrechterlijke aansprakelijkheid → schuldig hulpverzuim
 - Zware cumulatieve voorwaarden vereist!!!
 - Enkel voor extreme situaties!

Slotbeschouwingen

- Juridisch kader stelt gerust!
- Juridisch kader = appèl om als vooruitziende en zorgvuldige 'hulpverlener' te handelen.
- Juridisch kader biedt ruimte voor opnemen van verantwoordelijkheid als hulpverlener.